

Svenska toppinkomsters utveckling 1903–2004

JESPER ROINE OCH DANIEL WALDENSTRÖM

Jesper Roine är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Handelshögskolan i Stockholm. Hans forskning rör i huvudsak politisk ekonomi, fördelningsfrågor och ekonomisk tillväxt. nejr@hhs.se

Daniel Waldenström är fil dr i nationalekonomi. Han är verksam vid Institutet för Näringslivsforskning och forskar om inkomst- och förmögenhetsfördelning, historisk finansiell utveckling samt incitament och prestationer inom idrottsvärlden. danielw@naringslivsforskning.se

Andelen av alla personliga inkomster (före skatt) som går till den översta decilen i inkomstfördelningen halverades från 1900-talets början fram till runt 1980. Därefter har deras andel ökat. Denna utveckling drivs nästan enbart av förändringar i den översta procenten av fördelningen medan toppdecilens nedre halva (P90–95) varit nästan konstant under perioden. Det mesta av fallet inträffar före 1950, alltså före välfärdsstatens expansion. Den huvudsakliga förklaringsfaktorn är fall i toppinkomsttagarnas förmögenhetsandelar som resulterar i minskade kapitalinkomster. Sedan 1980 har toppinkomsternas andel ökat. Internationellt är den svenska trenden över större delen av 1900-talet påtagligt lik andra västländers. Efter 1980 finns dock tydliga skillnader mellan anglosaxiska och kontinentaleuropeiska länder med kraftigt ökad inkomstkoncentration i de förra. Beroende på hur kapitalvinster behandlas är den svenska utvecklingen mer eller mindre lik den anglosaxiska.

Frågor som rör inkomstfördelningen i Sverige har debatterats flitigt genom åren och också varit föremål för ett mycket stort antal studier. Trots detta har två viktiga aspekter inte fått den uppmärksamhet de förtjänar. För det första saknas tillräcklig information om inkomstfördelningens historiska utveckling. Vi har mycket god kunskap om utvecklingen efter 1967 men avsaknaden av mikrodata dessförinnan gör att bilden av vad som hänt tidigare är bristfällig. Därmed inte sagt att det inte finns några studier av inkomstfördelning före 1967 men det saknas detaljerade tidsserier av jämförbara data som sträcker sig från längre tillbaka i tiden fram till i dag.¹ Det finns flera skäl till varför sådana är av intresse. Till att börja med är det viktigt att kunna relatera förändringarna i inkomstfördelningen under de senaste årtiondena till den tidigare utvecklingen. Hur stor del av den inkomstutjämning som kulminerade runt 1980 skedde under välfärdsstatens expansion och hur mycket skedde tidigare? Hur stor är den ökning av inkomstjämlighet som skett det senaste decenniet i historiskt perspektiv? Hur har inkomstfördelningen påverkats av att Sverige gått från ett agrart till ett industrialiserat samhälle? För att kunna besvara sådana frågor krävs jämförbara data över längre tidsperioder.

¹ Exempel på studier av tidigare delperioder av svensk inkomstfördelning är Björklund och Palmes (2000) studie av perioden 1951–73, Spänts (1979) studie av perioden 1920–75, Söderbergs (1991) studie av lönedifferenser mellan 1875 och 1950, samt Gustafsson och Johansson (2003) som studerar inkomstfördelningen i Göteborg 1925–58 och Gustafsson och Jansson (2006) som länkar de äldre uppgifterna från Göteborg med uppgifter för hela Sverige för år 1975 och framåt. Se Roine och Waldenström (2006a, 2006b) för en mer komplett förteckning.

En andra motivering för vår studie är att tidigare studier av inkomstfördelning i Sverige typiskt sett har fokuserat på mått som fångar hela fördelningen (t ex Gini-koefficienten eller kvoter mellan hög- och låginkomstagare som P_{90}/P_{10} etc) eller den nedre delen av fördelningen.² Detaljer i den övre delen av fördelningen har däremot ofta ansetts ointressanta. I en ledare i *Ekonomisk Debatt* gav Anders Björklund (2003) uttryck för en tänkbar anledning till detta: ”Så länge fördelningspolitiken lyckas undvika [...] fattigdom har det inte så stor betydelse vilka inkomster en liten minoritet i toppen av fördelningen kommer upp till.” Så länge fokus ligger på välfärdfrågor är det förstås helt riktigt att det är relativt ointressant att speciellt studera dem som i inkomsttermer per definition har det allra bäst. Det finns dock andra skäl till varför det är intressant att också studera den översta delen av inkomstfördelningen. Vilka aktiviteter är det som ger individer de högsta inkomsterna i en ekonomi och hur har de förändrats över tiden? Utgörs toppen av inkomstfördelningen av de bäst betalda löntagarna eller av kapitalägare? Drivs utvecklingen av inkomstskillnader av förändringar i t ex hela den rikaste tiondelens inkomster eller av den översta procentens inkomstförändringar? Svaren på sådana frågor är av intresse för rent vetenskapliga frågeställningar om hur ekonomin fungerar men också för politiska frågor rörande tillväxt, omfördelning och beskattning. Sist men inte minst är den översta delen av inkomstfördelningen den för vilken vi kan få de mest kompletta uppgifterna långt bakåt i tiden och därmed är toppinkomstandelarna de generella mått på inkomstjämlighet för vilka vi kan skapa de längsta tidsserierna.

I denna artikel studerar vi förändringar i den svenska inkomstfördelningens översta del under perioden 1903 till 2004. Genom att utnyttja taxeringsmaterial sedan införandet av det moderna skattesystemet 1902 har vi skapat serier över inkomstandelen före skatt och transfereringar för den översta decilen (P_{90} – 100), och även för mindre fraktiler inom denna som t ex den översta procenten (P_{99} – 100). För en stor del av perioden kan vi också dela upp inkomsterna efter inkomstslag (löner, egenföretagarinkomster, kapitalinkomster och kapitalvinster) vilket är centralt för att förstå de underliggande anledningarna till inkomstkonzentrationens utveckling. Materialet omfattar alla år fr o m 1943 och ytterligare 11 år under perioden 1903–41.³

1. Historisk bakgrund, data och metodologi

Denna typ av studie har sina historiska rötter i början av 1950-talet då Simon Kuznets presenterade sin hypotes om relationen mellan ekonomisk utveck-

² Magnusson (2004) är det enda tidigare exemplet som vi känner till som fokuserat på toppen av fördelningen. Hon studerar perioden 1985–2002.

³ Vi har också räknat ut motsvarande serier efter skatt samt jämfört serier över marknadsinkomster med totalinkomster (dvs när vissa transfereringar såsom arbetslöshets- och sjukersättning och föräldrapenning inkluderats). Se Roine och Waldenström (2006a, 2006b) för detaljer. Även om serierna självklart påverkas på många viktiga sätt av dessa definitioner kvarstår de huvudsakliga resultat som diskuteras här (med mindre än att vi uttryckligen skriver något annat).

ling och inkomstjämlighet (Kuznets 1953 och 1955). Kuznets postulerade att när en ekonomi genomgår en strukturell förändring, t ex från ett agrart till ett industrialiserat samhälle, ökar inkomstskillnaderna till en början då endast en liten del av befolkningen tar del av den ”nya ekonomins” möjligheter. I takt med att allt fler får del av förbättrade produktionsmöjligheter så minskar dock också skillnaderna i inkomster gradvis. Resultatet, den så kallade Kuznetskurvan, säger alltså att inkomstjämlighet under en övergångsperiod först förväntas öka för att sedan minska. Som stöd för sin hypotes presenterade Kuznets serier över amerikanska toppinkomstandelars utveckling under perioden 1913–48 baserade på taxeringsdata. Han fann att toppinkomstandelarna sjönk under denna period och detta, i kombination med indikationer på att inkomstskillnaderna ökat under industrialiseringen i USA under andra halvan av 1800-talet, tog han som stöd för sin hypotes. Under perioden som Kuznets studerade betalade dock endast en liten del av den vuxna befolkningen skatt. För att få toppinkomsttagarnas andel av alla inkomster (även de som inte beskattades) använde han uppgifter från nationalräkenskaperna, och för att kunna uttrycka toppinkomsttagarna som andel av hela den potentiella skattebefolkningen (inte bara de som betalade skatt) använde han sig av befolkningsstatistik. Med en liknande metodologi studerade Ragnar Bentzel i sin samtida avhandling (Bentzel 1952) den svenska inkomstfördelningen åren 1930–48.

I takt med att bättre mikrodata blivit tillgängliga har skattedata använts i allt mindre utsträckning. År 2001 publicerade dock Thomas Piketty vid EHESS i Paris en mycket ambitiös studie över franska toppinkomsters utveckling under 1900-talet där han återupptog och förbättrade Kuznets metodologi (Piketty 2001a). Kort därefter påbörjade Anthony Atkinson vid Oxford university en liknande studie av engelska toppinkomster (Atkinson 2005). Dessa undersökningar har på senare år följts av liknande studier för ett antal länder, t ex USA (Piketty och Saez 2003), Kanada (Saez och Veall 2005), Schweiz (Dell m fl 2007), Nederländerna och Storbritannien (Atkinson och Salverda 2005), Indien (Banerjee och Piketty 2005), Japan (Moriguchi och Saez 2005) och Australien och Nya Zeeland (Atkinson och Leigh 2007a och 2007b). Den huvudsakliga motiveringen för dessa studier har varit att skattedata är den enda tillgängliga källan för att skapa homogena serier som sträcker sig längre bakåt i tiden än till 1960-talet. Men studierna har också lett till nya insikter om möjligheterna att utnyttja detaljer i taxeringsmaterialet som i sin tur lett till ny kunskap om inkomstfördelningens utveckling. Till exempel antyder de nya serierna att den nedgång i toppinkomstandelar som skett i de flesta länder under 1900-talets första 70-80 år sannolikt inte beror på de mekanismer som Kuznets lyfte fram i sitt inflytelserika arbete.⁴ Vidare har möjligheten att göra historiska jämförel-

⁴ En viktig detalj för flera av de nya insikterna är den relativt höga frekvensen av observationer. Många studier baserar hypoteser om långsiktiga trender på ett fåtal observationer spridda över tiden. Detta kan vara tillräckligt för att svara på vissa frågor, men att försöka få så många observationer som möjligt ger förstås större möjligheter att uttala sig om detaljer i utvecklingen.

Percentilgräns	Inkomst inkl kapitalvinster, kr	Inkomst exkl kapitalvinster, kr
P90	358 410	341 165
P95	450 093	427 785
P99	848 564	584 502
P99,9	2 196 872	1 771 596
P99,99	8 966 386	5 044 397

Tabell 1
Toppinkomster
i Sverige inkomst-
året 2004

a) Inkomster vid
olika topppercentil-
gränser

Anm: Beräkningarna baseras på taxeringsdata där inkomst definieras som sammanräknad nettoinkomst inklusive och exklusive kapitalvinster. Percentilgräns P90 (P95, P99 osv) utgörs av den person med lägst inkomst av alla inom inkomstfördelningens översta decil (tjugondel, percentil osv).

Källa: Roine och Waldenström (2006b).

Fraktilgrupp	Antal inkomsttagare	Genomsnittsinkomst (inkl kapitalvinster), kr	Genomsnittsinkomst (exkl kapitalvinster), kr
Hela skattebefolkningen	7 395 545	205 160	197 255
P90–100	739 555	578 770	519 587
P90–95	369 777	404 955	379 960
P95–99	295 822	536 860	542 174
P99–100	73 955	1 614 647	1 128 336
P99–99,9	66 560	1 154 894	873 036
P99,9–99,99	6 656	3 661 681	2 532 039
P99,99–100	740	24 553 240	11 441 172

b) Genomsnittsin-
komster inom olika
toppfraktilgrupper

Anm: Beräkningarna baseras på taxeringsdata där inkomst definieras som sammanräknad nettoinkomst inklusive och exklusive kapitalvinster. Skattebefolkningen är alla vuxna (16 år och uppåt) som deklarerat. Fraktilgrupp P90–95 (P95–99 osv) utgörs av inkomsttagare med en inkomst mellan den 90:e (95:e osv) och den 95:e (99:e osv) inkomstpercentilerna.

Källa: Roine och Waldenström (2006b).

ser, framför allt av hur stor uppgången i inkomstjämlighet varit i USA de senaste årtiondena, skapat mycket debatt.⁵

Vår studie av Sverige använder samma metodologi som de ovan nämnda studierna. De svenska data som ligger till grund för våra serier är i huvudsak tabuleringar av inkomster för ett stort antal inkomstklasser i skattetaxeringarna, som kombinerats med befolkningsstatistik och nationalräkenskapsdata för att skapa referenstotaler för totalinkomst och skattebefolkning. Mer precist kan vi från dessa källor få fram det antal personer som ett visst år hade inkomster i ett visst inkomstintervall, hur mycket de tjänade totalt, hur stor andel de utgjorde av den potentiella skattepopulationen (inte bara de som betalade skatt) och hur stor andel av alla personliga inkomster deras inkomster utgjorde. Under antagandena att taxeringsuppgifterna (eventu-

⁵ Se bl a Krugman (2002 och 2006), *Economist* (2006) och Wolf (2006).

ellt efter justeringar) ger en korrekt bild av de högsta inkomsterna och att toppen av inkomstfördelningen approximativt kan beskrivas av en Paretofördelning kan vi räkna ut inkomstandelen (före skatt) för den översta tiondelen (P90–100), den översta tjugondelen (P95–100), den översta procenten (P99–100), osv. Förändringar i vilka som betalar skatt, vad som är skattepliktigt osv gör att ett antal justeringar måste göras för att skapa jämförbarhet över tid.⁶

För att få en mer konkret bild av vilka grupper som ingår i ”toppen av fördelningen” redovisar tabellerna 1a och 1b inkomstgränser och genomsnittsinkomster för olika toppgrupper för inkomståret 2004 (dvs taxeringsåret 2005). Av tabellerna framgår att man för att tillhöra den översta decilen av inkomstfördelningen måste ha minst 341 165 kr i årsinkomst (358 410 kr om kapitalvinster inkluderas) och för att tillhöra topppromillen minst 1,77 miljoner kr (2,2 miljoner kr inklusive kapitalvinster). Den översta decilen är således en mycket heterogen grupp som sträcker sig från löntagare med relativt höga inkomster till kapitalägare.

2. Toppinkomsterna i Sverige 1903–2004

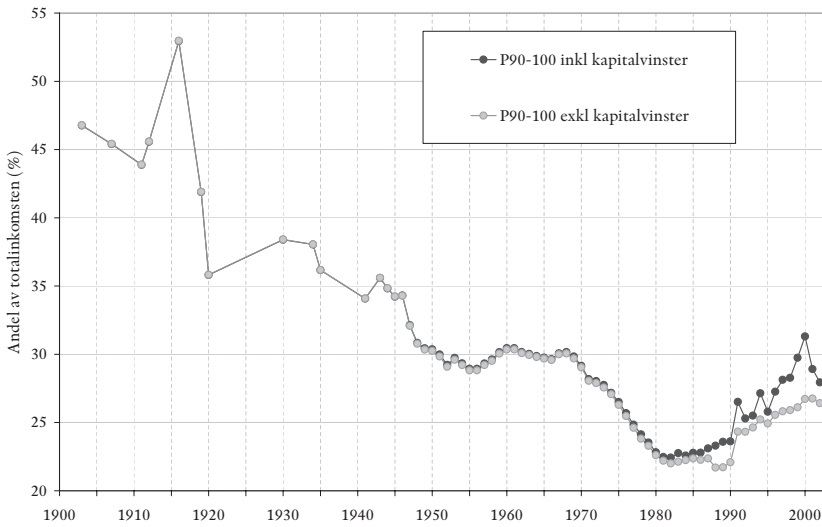
Figur 1 visar hur andelen av alla inkomster som går till den tiondel av populationen som har de högsta inkomsterna i princip halverats under 1900-talets första 80 år, från ca 46 procent i början av seklet till ungefär 23 procent runt 1980.⁷ Ungefär två tredjedelar av denna halvering skedde under de första 50 åren, alltså före välfärdsstatens expansion. Fallen i toppdecilens inkomstandel tycks speciellt stora under perioden precis efter första världskriget (även om man bortser från den extrema toppen 1916) och under åren precis efter andra världskriget (1945–51). Efter 1950 är utvecklingen jämnare med en relativt kraftig nedgång under början av 1970-talet som sedan planar ut runt 1980 då de observerade inkomstandelarna är som allra lägst. Utvecklingen därefter beror i hög grad på hur man väljer att behandla kapitalvinster, dvs inkomster som kommer från försäljning av tillgångar (som t ex fastigheter eller aktier). Om dessa inkluderas i inkomstdefinitionen är ökningen i toppdecilens andel av inkomsterna betydligt kraftigare än om kapitalvinster exkluderas.⁸

Figur 2 visar hur olika grupper *inom* toppdecilen, närmare bestämt P90–95, P95–99 och P99–100, utvecklats under samma period. Här framgår tydligt varför det är viktigt att studera detaljer i inkomstfördelningens topp, eftersom nästan all den förändring som vi såg i toppdecilens inkomstandel i figur 1 i själva verket orsakas av förändringar i den allra översta

⁶ Alla detaljer finns publicerade i Roine och Waldenström (2006b) tillsammans med ett stort antal robusthetstester för hur olika justeringar påverkar serierna.

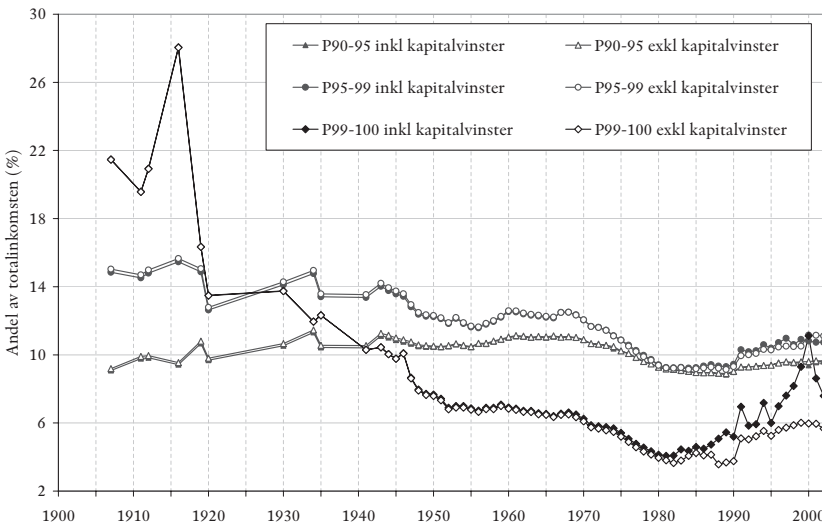
⁷ Värt att poängtera är att fallande inkomstandelar naturligtvis inte behöver betyda fallande inkomster i absoluta tal. Typiskt sett har allas inkomster ökat under hela perioden vi studerar, det som skiftar är fördelningen av totalen.

⁸ Topparna 1991 och 1994 i serien som inkluderar kapitalvinster är välkända effekter av att skatteförändringar gjorde det mycket förmånligt att sälja tillgångar just dessa år.

Figur 1
Topdecilens inkomstandel (med och utan kapitalvinster), 1903–2004. Procent

Källa: Roine och Waldenström (2006a).

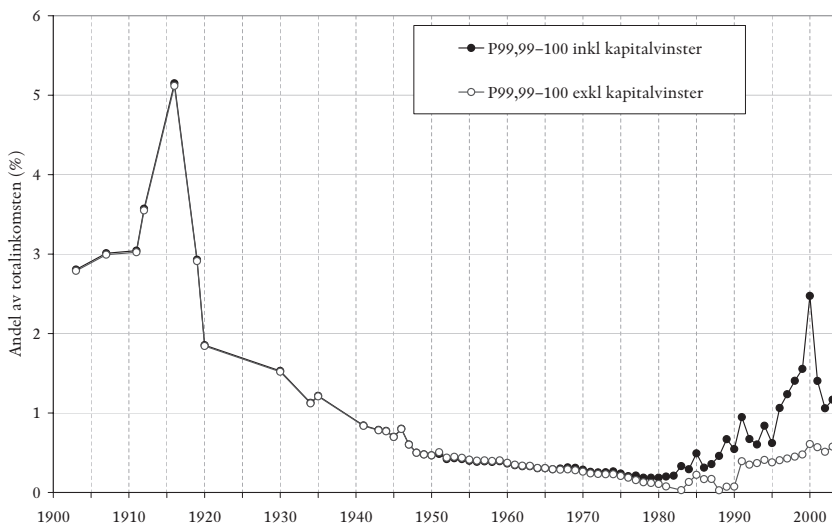

Figur 2
Topdecilen uppdelad i fraktiler och deras inkomstandel (med och utan kapitalvinster), 1903–2004. Procent

Källa: Roine och Waldenström (2006a).

procenten. Att notera är att inkomstandelen för den nedre halvan av toppdecilen (P90–95) har varit i det närmaste konstant kring 10 procent under hela hundraårsperioden. Detta står i skarp kontrast till toppprocenten, vars inkomstandel sjönk från runt 20 procent i början av 1900-talet till runt 5 procent kring 1980. Därefter har deras andel ökat och återigen är skillnaden stor om kapitalvinster inkluderas i inkomstbegreppet.

Figur 3
Topp 0,01-percentilens inkomstandel (med och utan kapitalvinster), 1903–2004. Procent

Källa: Roine och Waldenström (2006a).

När vi studerar den allra yttersta toppen av fördelningen blir de relativa förändringarna ännu kraftigare. Figur 3 visar den översta 0,01 percentilens inkomstandel, vilken kring 1950 endast motsvarade en åttondel av nivån ett halvsekel tidigare. Efter en fortsatt nedgång till slutet av 1970-talet har andelen stadigt ökat. Hur stor ökningen varit beror även här mycket på hur kapitalvinster behandlas. Annorlunda uttryckt har den översta tiotusendelen gått från att vara ca 300 gånger medelinkomsten i början av 1900-talet, till ca 25 gånger medelinkomsten kring 1980, och sedan till drygt 100 gånger medelinkomsten efter början av 1990-talet (när kapitalvinster inkluderas).

3. Toppinkomsternas sammansättning

Ett viktigt led i att förstå toppinkomstandelarnas fluktuationer är att reda ut vilka olika inkomstslag de består av samt hur dessa förändrats över tid. Är de med de högsta inkomsterna typiskt sett anställda med mycket höga löner eller är de i huvudsak kapitalägare som får huvuddelen av sina inkomster genom avkastning på sitt kapital? Har detta förändrats över tid? Detaljer i taxeringsmaterialet gör att vi kan särskilja olika inkomstkällor efter 1945 och även uppskatta deras storlek från 1912.

De inkomstkällor som åtskiljs i svensk skattelagstiftning är löneinkomster, inkomster från kapital (i huvudsak räntor och utdelningar), egenföretagarinkomster och kapitalvinster.⁹ Tabell 2 visar hur mycket av minsk-

⁹ Strikt sett fanns det sex olika inkomstslag (arbete, kapital, rörelse, jordbruk, annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet) i svensk inkomststatistik före skattereformen 1991 då de minskades till tre (arbete, näringsverksamhet, kapital).

Tabell 2
 Dekomponering av
 förändringen i topp-
 inkomstandelarna
 i olika inkomstslag,
 1912-80

		Procentuell förändring i			
		Totalinkomst- andel	med bidrag från inkomst av ...		
			Arbete	Kapital	Näringsverk- samhet
1912-35	P90-95	6,1	8,8	-1,2	-1,4
	P95-99	-9,4	-1,8	-6,3	-1,4
	P99-100	-41,1	-9,1	-23,8	-8,2
	P99,9-100	-53,0	-7,2	-35,2	-10,6
1935-51	P90-95	0,3	-2,6	-4,6	7,5
	P95-99	-10,0	-9,9	-7,6	7,4
	P99-100	-38,6	-16,7	-19,4	-2,5
	P99,9-100	-56,2	-21,8	-27,0	-7,3
1951-80	P90-95	-2,5	11,9	0,7	-15,1
	P95-99	-11,7	11,6	-1,5	-21,8
	P99-100	-36,1	-6,6	-4,9	-24,6
	P99,9-100	-49,5	-19,8	-5,0	-24,7

Anm: Beräkningarna baseras på taxeringsdata från 1945 och därefter siffror från Folkkräkningarna åren 1920, 1930, 1935 och 1945, vilka inkluderar uppskattningar av förmögenhetsavkastningar. Näringsinkomst har för 1951 beräknats som skillnaden mellan totalinkomst och summan av arbets- och kapitalinkomst.

Källa: Roine och Waldenström (2006b).

ningarna av inkomstandelar (exklusive kapitalvinster) för olika grupper inom toppdecilen som härrör från minskningar i respektive inkomstslag. Under perioden 1912-35 förklaras toppprocentens fall till ca två tredjedelar av minskade kapitalinkomster. Ett intressant undantag är dock det kraftiga fallet i toppinkomstandelar 1919-20 som i själva verket tycks drivas mest av höga löneökningar för befolkningen under toppdecilen (P0-90) snarare än av fall i toppen. Under perioden 1935-51 faller toppinkomstandelarna ungefär lika mycket som 1912-35 men nu är det både minskade kapital- och arbetsinkomster som förklarar fallet.¹⁰ Under perioden 1950-80 faller toppinkomstandelarna ytterligare men nu förklaras fallet i huvudsak av egenföretagarinkomster, vilka minskar från att motsvara ca 20 procent av alla inkomster till några få procentenheter. Detta kan dock inte direkt tolkas som att egenföretagande minskat då personer mycket väl kan ha skiftat till att vara anställda i sina egna företag. Sannolikt har stora delar av egenföretagarinkomsterna över tid blivit löner utan att aktiviteterna ändrats radikalt.

Efter 1980 beror utvecklingen som konstaterats ovan mycket på hur

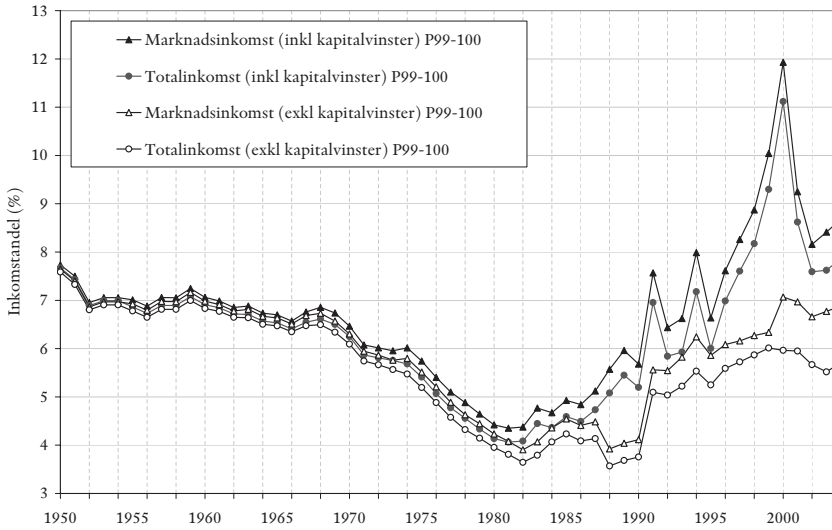
¹⁰ En samtida bedömare, Karl Gustav Hagstroem (1944), hävdar att löneinkomsternas utjämnning drevs dels av arbetarrörelsens krav dels av att framför allt lägre löner inflationsjusterades.

man behandlar kapitalvinster. Kapitalvinster exkluderas ofta från studier av inkomstfördelning till följd av deras problematiska karaktär (trots att de utan tvekan ska inkluderas enligt den klassiska Haig-Simons definitionen av inkomst).¹¹ Den huvudsakliga anledningen är att kapitalvinster ofta ackumulerats under en längre period och att den summa som påförs en persons inkomster vid realiseringstillfället egentligen ska delas upp på alla de år under vilka värdeökningen skett (se Björklund m fl 1995 för ett exempel på hur detta skulle kunna göras). Då våra serier baseras på aggregerade data kan vi inte göra sådana justeringar och följaktligen lider de potentiellt av problemet att vi bland våra toppinkomsttagare inkluderar personer som exklusive kapitalvinster inte hör dit. Även om det utan tvekan är så att vissa fluktuationer i serierna som inkluderar kapitalvinster (som topparna 1991 och 1994) beror på timingen av realisationer av vinster som ackumulerats över längre perioder, så är det sannolikt inte så att kapitalvinsterna i toppen av inkomstfördelningen tillfaller ”nya personer” från år till år. Snarare tycks det vara så att de med de högsta inkomsterna exklusive kapitalvinster också är de som från år till år utökar sina inkomster med kapitalvinster (vi återkommer till detta nedan). För perioden 1980–2004 indikerar våra serier alltså att inkomstandelarna för toppinkomsttagarna, framför allt i den översta procenten, stigit något till följd av ökad lönespridning, men ökningen av toppinkomstandelarna blir betydligt större om man inkluderar kapitalvinster.

4. Totalinkomstandelar jämfört med marknadsinkomstandelar

I våra huvudserier som presenterats ovan definieras inkomst som totalinkomst från alla källor före skatt. Under den långa period som studeras har förstås ett stort antal förändringar skett som potentiellt påverkar jämförbarheten över tid. En av de viktigaste är att ersättningar inom ett antal viktiga socialförsäkringssystem gjordes skattepliktiga 1974. I och med detta blev inkomster från t ex arbetslöshetsersättning, ersättning vid sjukdom och föräldraledighet skattepliktiga. I våra huvudserier har vi inkluderat dessa ersättningar bakåt i tiden för att skapa homogena serier men det är förstås intressant att också göra motsatsen, dvs att exkludera dessa inkomster efter 1973. Detta ger en serie som ligger närmare en definition av marknadsinkomst (enligt definitionerna i Luxembourg Income Study). Som framgår av figur 4 är den huvudsakliga skillnaden mellan toppinkomsttagarnas marknads- och totalinkomstandelar att marknadsinkomstandelarna genomgående är något högre samt att skillnaderna ökat något framför allt sedan 1970. Inte oväntat har alltså dessa transfereringar en inkomstutjämnande

¹¹ Inkomst enligt denna definition, baserad på Haig (1921) och Simons (1938), uttrycks som konsumtionsmöjligheter som inte påverkar förmögenhetens storlek. Reala ökning av förmögenhetsvärden från en tidpunkt till en annan utgör således ökade konsumtionsmöjligheter, utan att minska storleken på den initiala förmögenheten.

Figur 4
Topprocentens inkomstandel när total- och marknadsinkomster används som inkomstbegrepp, 1950–2004. Procent

Källa: Roine och Waldenström (2006a).

effekt som blivit större över tiden. För gruppen P90–99 är denna skillnad betydligt viktigare än hur kapitalvinster hanteras men för den översta procenten gäller motsatsen. Den yttersta toppen av fördelningen påverkas alltså betydligt mer av inkluderandet eller exkluderandet av kapitalvinster än av om man ser till marknads- eller totalinkomstandelar.

5. Effekterna av skatteflykt

Ett av de potentiellt största problemen med skattedata är förstås att individer har incitament att undanhålla inkomster från beskattning och att både vinsterna av och möjligheterna till att undanhålla inkomster förändras över tid.¹² Effekterna av skatteflykt är också speciellt svåra att kontrollera då det per definition inte finns direkta observationer på dessa aktiviteter. Det finns dock ett antal sätt att uppskatta storleksordningen på skatteundandragande. Några sådana studier indikerar att storleksordningen (under 1990-talet) skulle kunna vara runt fem procent av alla inkomster i ekonomin (inte bara personliga inkomster).¹³ Detta är marginellt högre än de uppskattningar som gjordes av Bentzel (1952) för perioden 1930–48. Man kan spekulera i att det finns en utjämnande effekt; även om incitamenten

¹² Ofta skiljer man, speciellt i teoretiska studier, på olagligt skattefusik (*tax evasion*) och laglig skatteplanering (*tax avoidance*). I praktiken är det dock inte alltid klart hur olika aktiviteter ska bedömas. För våra serier är inte denna distinktion viktig då vi vill inkludera alla inkomster. De studier vi refererar till med avseende på storleken på skatteundandragande är dock uppskattningar av skatteplanering som är den typ av aktivitet som man typiskt sett antar dominerar i toppen av fördelningen.

¹³ Exempel på sådana skattningar under 1990-talet är Löfqvist (2001) för Sverige och Nielsen m fl (2002) för Danmark.

och vissa möjligheter att undanhålla skatt blivit större över tid så har också kontrollmöjligheterna blivit bättre och problemet har således varit relativt konstant över tiden.¹⁴ Trots detta kan det förstås vara intressant att se vad det skulle betyda för våra inkomstandelar att inkomster saknas. Om vi antar att fem procent av våra observerade totalinkomster saknas och att alla dessa inkomster skulle tillfalla toppdecilen så skulle deras andel 2004 öka från 28,2 procent till 31,6 procent (för serierna inklusive kapitalvinster).¹⁵ Detta är en ansenlig ökning men ändå inte så stor att den helt skulle förändra våra serier ens om det var ett fenomen som fluktuerade över tid.

Förutom att ungefärliga kalkyler som den ovan indikerar att skatteundandragande förvisso kan ha viktiga effekter men svåriligen av sådan magnitud att våra seriers trender skulle bli radikalt annorlunda, finns ytterligare två viktiga aspekter avseende detta problem som förtjänar att nämnas. Den första är att det verkar osannolikt att kapitalvinsterna är så negligierbara före 1978 som våra serier indikerar. Att lägga till skattningar av dessa bakåt i tiden skulle dock öka den yttersta toppens inkomstandelar och därigenom förstärka den trend vi nu observerar. Den andra är att de viktigaste förändringarna under 1900-talet med avseende på t ex möjligheterna att flytta kapital utomlands sannolikt är de avregleringar som skedde på 1980-talet och den gradvist ökade internationaliseringen av kapitalmarknaderna. I den mån vi missar inkomster i den yttersta toppen till följd av detta leder det till att vi underskattar den ökning vi finner i våra serier. Sammanfattningsvis tror vi att om något, så skulle de trender vi finner i våra toppinkomstandelar vara ännu tydligare om vi även kunde observera de inkomster som undanhålls från beskattning.

6. Vad förklarar utvecklingen av toppinkomstandelarna?

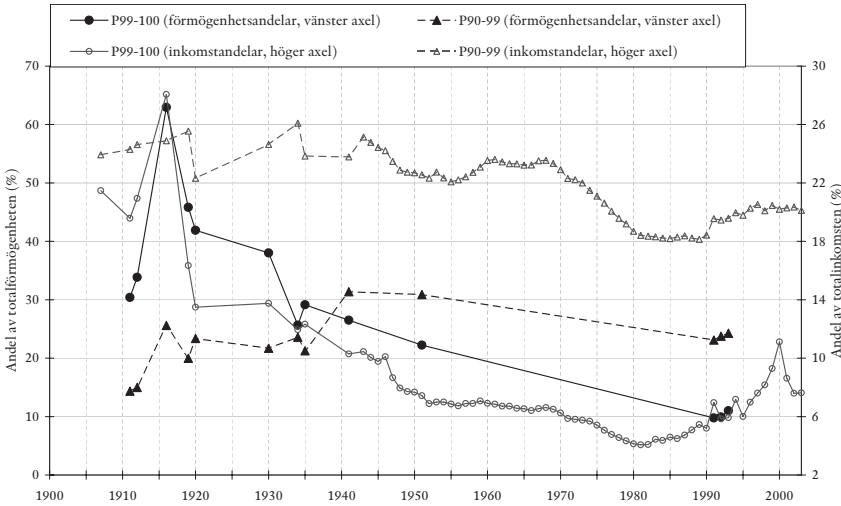
Vad kan tänkas förklara utvecklingen av toppinkomstandelarna under 1900-talet och fram till i dag? Eftersom våra huvudresultat hittills indikerat att det är förändringar i den yttersta toppen som driver hela utvecklingen i toppdecilen och att dessa till stor del drivs av minskade kapitalinkomster är det naturligt att börja titta på hur kapitalets avkastning och fördelning utvecklats över den undersökta perioden.¹⁶

David Ricardo skrev 1821 följande om vad han menade var nationalekonomins huvuduppgift: "the principal problem of Political Economy

¹⁴ Det kan vara värt att poängtera att några tiotals miljarder mer eller mindre faller inom ramen för vad som betraktas som relativt konstant.

¹⁵ Detta antagande skulle betyda att ca 75 miljarder kr i kapitalinkomster saknas ett enskilt år vilket absolut måste anses vara i överkant av vad man kan anta. Siffran kan t ex jämföras med RSVs beräkningar att mellan 250 och 400 miljarder kr flyttats ut ur landet under perioden 1980–2000. I Roine och Waldenström (2006a) använder vi även dessa siffror för att beräkna hur toppandelarna skulle förändras över denna period om vi inkluderade dessa inkomster i toppen.

¹⁶ I Roine och Waldenström (2006a) diskuterar vi också skatternas roll i att förklara våra serier.

Figur 5
Svenska toppinkomsttagares förmögenheter och inkomster som andelar av totalförmögenheten resp totalinkomsten i Sverige, 1908–2003

Källa: Roine och Waldenström (2006a).

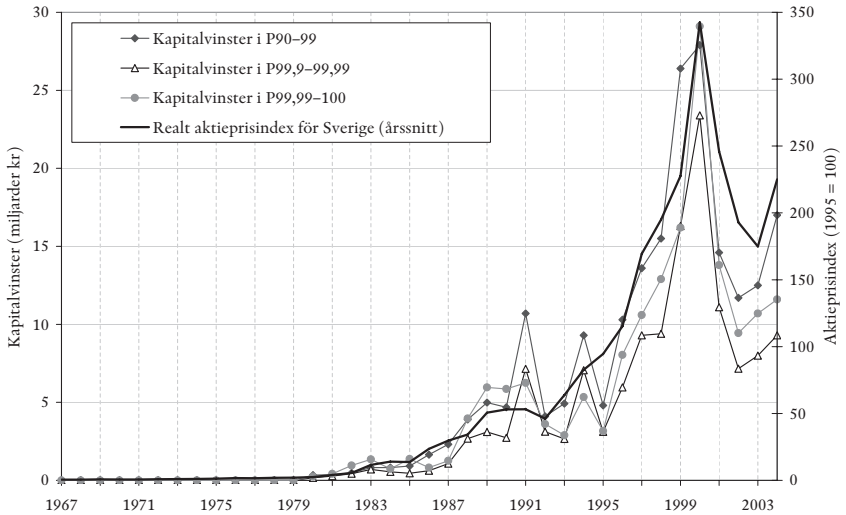
[...] is to determine how [...] the produce of the earth ... is divided between ... the proprietor of the land, the owner of the stock of capital needed for its cultivation, and the labourers by whose industry it is cultivated” (Ricardo 1821, s 1). Även om det inte existerar inkomstgrupper av jordägare, kapitalägare och arbetare utan snarare är så att alla grupper inkluderar olika andelar av alla inkomstslag så vet vi att speciellt i början av 1900-talet så var förmögenhetsägandet koncentrerat till toppinkomsttagarna. Figur 5 illustrerar hur stor del av förmögenhetstotalen som ägs av den översta procenten (P99–100) och de nio följande procenten (P90–99) i *inkomstfördelningen*. Då det är effekten av förmögenhetens avkastning på toppinkomsterna som är huvudfokus här så är dessa serier de mest intressanta. Serierna indikerar att toppinkomsttagarnas andel av förmögenheten och därmed deras kapitalinkomster gått ner kraftigt under 1900-talet. Dessa förändringar i toppinkomsttagarnas relativa förmögenheter förklarar stora delar av fallet i toppinkomstandelarna framför allt under första halvan av århundradet.¹⁷ Notera att de största nedgångarna sker precis efter första världskriget, i början av trettio-talet i samband med Krueger-kraschen, samt efter andra världskriget, men däremot inte under andra världskriget som i många andra länder.¹⁸

Om förändringar i förmögenhetskonzentration är den viktigaste enskilda faktorn i att förklara toppinkomstandelarnas fall under 1900-talets första åttio år så antyder våra serier att kapitalvinster är den viktigaste faktorn

¹⁷ Det finns naturligtvis en rad detaljer att kommentera kring denna utveckling liksom andra viktiga förklaringsfaktorer. Se Roine och Waldenström (2006a).

¹⁸ Se t ex Piketty (2003) i Frankrikes fall. Ytterligare en viktig förändring i ägarstruktur som sannolikt minskat den observerade förmögenhetsandelen i toppen av fördelningen under 1900-talet är ökningen av ägande via t ex stiftelser.

Figur 6
Kapitalvinster i vissa
toppinkomstgrupper
(miljarder kr) samt
generalindex (infla-
tionsrensat) på Stock-
holms Fondbörs,
1967–2004

Ann: Årsgenomsnitt av Affärsvärldens generalindex på månadsbasis före 1979 och dagskurser därefter. Deflatering är gjord med SCBs KPI.

Källa: Affärsvärldens hemsida <http://bors.affarsvarlden.se/afgxhistory.aspx> och SCBs hemsida http://www.scb.se/templates/tableOrChart___33895.asp (båda 2006-10-05).

i uppgången efter 1980. Våra serier uppvisar ökande toppinkomstandelar från 1980-talet även exklusive kapitalvinster, men inkluderandet av dessa gör andelarna betydligt större.¹⁹ Kapitalvinster är som vi redan nämnt potentiellt problematiska. Det kanske största problemet är att en persons redovisade kapitalvinst ett enskilt år kan bestå av vinster från värdeökningar som i själva verket skett under en längre tid. Detta kan ge upphov till en hög mobilitet i toppen och att en ny, temporär toppinkomstgrupp skapas från år till år. Efter 1990 kan vi dock direkt observera kapitalvinster fördelade på löneinkomstklasser och det visar sig att majoriteten av kapitalvinster tillfaller dem som redan befinner sig i toppen av fördelningen. Således verkar inkluderandet av kapitalvinster inte skapa en ny fördelning utan det höjer bara inkomstandelen för de yttersta toppgrupperna. Den huvudsakliga källan för kapitalvinster för dessa grupper under perioden 1980–2004 är sannolikt utvecklingen på Stockholmsbörsen. I internationell jämförelse har dess utveckling under perioden varit exceptionell. Medan värdet på börser som New York, London och Paris ökade mellan fyra och sex gånger (i reala termer) under perioden 1980–2000 ökade Stockholmsbörsens värde ungefär tjugofaldt.²⁰ Figur 6 illustrerar

¹⁹ Den ökade inkomstspridningen exklusive kapitalvinster är i linje med tidigare resultat i t ex Björklund och Freeman (1997).

²⁰ Den källa till kapitalvinster som ofta brukar lyftas fram, nämligen ökningen av huspriser, är mycket riktigt betydligt viktigare för större grupper i övre halvan av inkomstfördelningen, men dess utveckling har varit betydligt mindre dramatisk. Medan KPI ökade från 100 till 250 mellan 1981 och 2003 ökade husprisindex till 360. Den största skillnaden ligger dock i att aktieägandet är betydligt mycket mer koncentrerat.

våra observationer av storleken på kapitalvinsterna för ett antal toppinkomsttagargrupper i miljarder kr mellan 1967 och 2004 tillsammans med aktieprisindex på Stockholmsbörsen. Förutom topparna år 1991 och 1994 då det av skatteskäl var speciellt förmånligt att realisera kapitalvinster, är serierna närmast perfekt korrelerade.

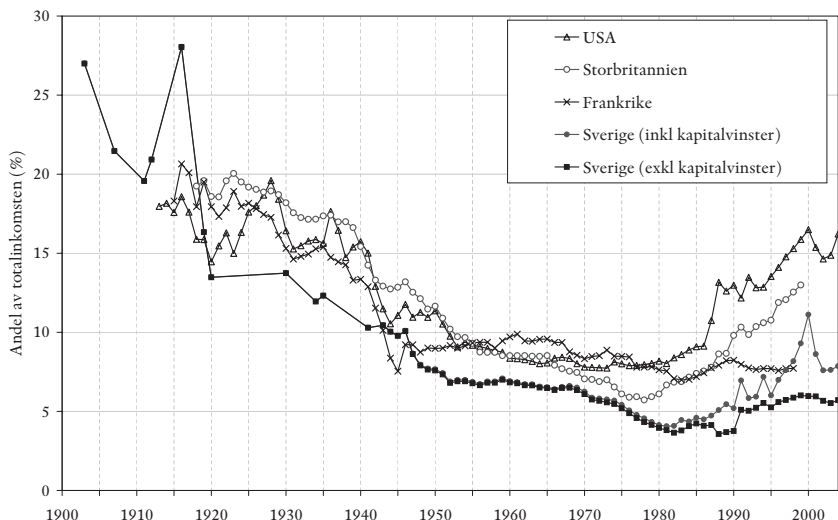
7. En internationell jämförelse

Som vi nämnde inledningsvis har studier av toppinkomstandelar gjorts för ett antal länder under de senaste åren och då alla använder sig av en liknande metodologi är de resulterande serierna relativt jämförbara.²¹ Figur 7 visar utvecklingen av toppprocentens inkomstandel under de senaste hundra åren för ett antal västländer. Figuren illustrerar ett antal intressanta fakta gällande inkomstkoncentrationens utveckling. Till att börja med är det slående hur relativt likartad utvecklingen varit fram till runt 1975. Topprocentens andel halveras under denna period i alla länder som studerats. För Sveriges del kan vi notera att det inte framstår som initialt mer jämlikt än de andra länderna. Om något så tycks inkomstkoncentrationen i Sverige varit något högre före första världskriget. Däremot faller de svenska toppinkomstandelarna snabbt under århundradets första hälft och redan 1950 är inkomstkoncentrationen lägre i Sverige än i de andra länderna. Detta trots att Sverige undslapp de exogena chocker som framför allt världskriegen utgjorde och som tycks ha haft stor inverkan på övriga länders toppinkomstandelar.

Efter 1975 kan man särskilja två grupper i termer av utvecklingstrend; en anglosaxisk (USA och Storbritannien) där inkomstkoncentrationen ökat kraftigt, och en kontinentaleuropeisk (här representerad av Frankrike, men där även t ex Nederländerna, Spanien och Tyskland ingår) där toppinkomstandelarna varit relativt konstanta. I relation till dessa framstår Sverige som i något av en egen kategori. När vi exkluderar kapitalvinster ökar toppinkomstandelarna mer i Sverige än i den kontinentaleuropeiska gruppen av länder, men från en betydligt lägre nivå. Toppercentilens inkomstandel är således betydligt lägre i Sverige än i Frankrike och på ungefär samma nivå som i Nederländerna trots att ökningen sedan 1980 varit större. När vi inkluderar kapitalvinster blir dock bilden en annan. Även om toppinkomstandelarnas nivåer är lägre i Sverige än i Storbritannien och USA, är utvecklingen efter 1980 klart anglosaxisk med kraftiga ökningar i toppen av fördelningen. Denna markanta skillnad mellan utvecklingstrenden inklusive kapitalinkomster jämfört med den exklusive kapitalvinster tycks vara unik för Sverige. För de andra länder för vilka vi kan separera utvecklingen med avseende på kapitalvinster är trenden densamma oavsett om de inklu-

²¹ Viktiga skillnader finns dock i beskattningsenheten (familj eller individ), i hanterandet av socialförsäkringar (beskattningsbar inkomst eller inte) och i hanterandet av kapitalvinster. De flesta studier har där så varit möjligt skapat serier där hänsyn till dessa skillnader tas, t ex genom att skapa separata serier inklusive respektive exklusive kapitalvinster.

Figur 7
 Topprocentens
 inkomstandel i några
 västländer, 1903–
 2004. Procent

Källor: Frankrike (Piketty 2003), Storbritannien (Atkinson och Salverda 2005), USA (Piketty och Saez 2003) samt Sverige (Roine och Waldenström 2006a).

deras eller inte.²² Detta indikerar återigen vikten av att inkludera kapitalvinster i studiet av svenska toppinkomster för att få en fullständig bild av utvecklingen.

8. Sammanfattning och slutsatser

Det är naturligtvis svårt att kort sammanfatta hundra år av toppinkomstutveckling men om vi fokuserar på de anledningar till varför det kan vara av intresse att studera dessa som nämndes i inledningen, så framstår några punkter som speciellt viktiga. För det första indikerar våra serier att stora förändringar i riktning mot en jämnare inkomstfördelning inträffade redan före 1950, alltså före välfärdsstatens expansion. Ungefär två tredjedelar av den trendmässiga minskningen i toppinkomstandelar mellan 1900-talets början och 1980 sker under århundradets första hälft. För det andra visar våra serier att denna utveckling nästan helt drivs av den yttersta toppen av fördelningen, alltmedan inkomstandelen för toppdecilens nedre halva (P90-95) varit häpnadsväckande konstant. För det tredje, och direkt relaterat till föregående punkt, visar dekomponeringen av inkomsterna för olika fraktiler hur heterogen toppdecilen är. Individer i dess nedre halva är till största del löntagare medan de i den yttersta toppen ofta har sina största inkomster från kapital och kapitalvinster. För det fjärde tycks de viktigaste

²² För USA och Kanada kan serierna separeras och andelarna är inte oväntat något högre inklusive kapitalvinster men skillnaderna är små och trenden kraftigt stigande i båda fallen. För Spanien är trenden platt både inklusive och exklusive kapitalvinster och sannolikt också för Frankrike, även om det inte tagits fram separata serier (se Piketty 2001b, s 20n, för det franska fallet).

anledningarna till fluktuationer under 1900-talet vara förändringar i relativa kapitalinkomster (i början) och kapitalvinster (de senaste decennierna). Dessa har i sin tur orsakats av den minskade förmögenhetskoncentrationen under 1900-talets första hälft och exceptionella värdestegringar på aktier (vilka huvudsakligen ägs av toppinkomsttagarna) sedan 1980. Den stora skillnaden mellan serier inklusive respektive exklusive kapitalvinster tycks i internationell jämförelse vara unik för Sverige.

Vad har vår studie för implikationer för debatten om inkomstfördelning i Sverige i dag? Till att börja med visar den vikten av att inte behandla toppinkomsttagare som en homogen grupp eller dra slutsatser om varför toppinkomstandelar förändrats utan att närmare studera detaljer kring både vilka grupper i toppen som ökat eller minskat sin andel samt förändringar i deras inkomstkomposition. Ofta diskuteras ”de rika” som om de endast differentierades av exakt hur mycket de tjänar, men våra serier visar att toppdecilen består av mycket olika grupper med avseende på inkomstnivå och inkomstkomposition vilket förstås påverkar t ex hur olika politiska beslut berör dessa grupper. Vår studie visar även att förändringar i en mycket liten andel av befolkningen, specifikt toppprocenten, haft stor inverkan på hela fördelningen. Slutligen indikerar våra resultat också vikten av att titta närmare på kapitalvinsters roll i inkomstfördelningens topp för att få en mera fullständig bild av inkomstfördelningens utveckling de senaste årtiondena.

Den kanske intressantaste frågan som våra serier väcker, men inte fullt ut kan besvara, rör frågan om vad toppinkomsttagarna i Sverige tjänar pengar på. I en sammanfattning av de studier som gjorts för andra länder konstaterar Thomas Piketty och Emanuel Saez (Piketty och Saez 2006) att en av de mest fundamentala förändringar som skett under de senaste hundra åren är att medan toppinkomsttagare i början av 1900-talet fick huvuddelen av sina inkomster i form av avkastning på sitt kapital, så består dagens toppinkomsttagare i huvudsak av individer med extremt höga löner (och andra ersättningar kopplade till deras arbete). Ökningarna i dessa ersättningar de senaste decennierna är vad som förklarar den ökade inkomstspridningen i t ex USA och England. I det svenska fallet har lönespridningen som sagt ökat något, men den stora ökningen av toppinkomstandelarna framträder när vi inkluderar kapitalvinster. Om dessa kapitalvinster är kopplade till toppinkomsttagarnas yrkesutövning så skulle det tyda på att liknande mekanismer som verkar i USA och England även ligger bakom den ökade inkomstkoncentrationen i Sverige. Men om dessa kapitalvinster inte har någon koppling till toppinkomsttagarnas arbete antyder detta i stället att, precis som i början av seklet, den som blir rik i Sverige blir det genom att göra goda investeringar, inte genom arbete.

- Atkinson, A B (2005), "Top Incomes in the UK over the Twentieth Century", *Journal of the Royal Statistical Society A*, vol 168, s 325-343.
- Atkinson, A B och A Leigh (2007a), "The Distribution of Top Incomes in Australia", i Atkinson, A B och T Piketty (red), *Top Incomes over the Twentieth Century: A Contrast between European and English-speaking Countries*, under utgivning, Oxford University Press, Oxford.
- Atkinson, A B och A Leigh (2007b), "The Distribution of Top Incomes in New Zealand", i Atkinson, A B och T Piketty (red), *Top Incomes over the Twentieth Century: A Contrast between European and English-speaking Countries*, under utgivning, Oxford University Press, Oxford.
- Atkinson, A B och W Salverda (2005), "Top Incomes in the Netherlands and the United Kingdom over the Twentieth Century", *Journal of the European Economic Association*, vol 3, s 883-913.
- Banerjee, A och T Piketty (2005) "Top Indian Incomes, 1922-2000", *World Bank Economic Review*, vol 19, s 1-20.
- Bentzel, R (1952), *Inkomstfördelningen i Sverige*, Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- Björklund, A (2003), "Höga toppinkomster – något att bry sig om?", *Ekonomisk Debatt*, årg 31, nr 7, s 3-4.
- Björklund, A och R Freeman (1997) "Generating Equality and Eliminating Poverty, the Swedish Way", Freeman, R (red), *Welfare State in Transition*, Chicago University Press, Chicago.
- Björklund, A och M Palme (2000), "The Evolution of Income Inequality during the Rise of the Swedish Welfare State 1951 to 1973", *Nordic Journal of Political Economy*, vol 26, s 115-128.
- Björklund, A, M Palme och I Svensson (1995), "Tax Reforms and Income Distribution: An Assessment Using Different Income Concepts", *Swedish Economic Policy Review*, vol 2, s 229-266.
- Dell, F, T Piketty och E Saez (2007), "Income and Wealth Concentration in Switzerland of the 20th Century", i Atkinson, A B och T Piketty (red), *Top Incomes over the Twentieth Century: A Contrast between European and English-speaking Countries*, under utgivning, Oxford University Press, Oxford.
- Economist* (2006), "To Whom Have America's Productivity Gains Gone?", 2 februari 2006.
- Gustafsson, B och B Jansson (2006), "Toppinkomster i Sverige under trekvarts sekel", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 8, s 34-48.
- Gustafsson, B och M Johansson (2003), "Steps toward Equality: How and Why Income Inequality in Urban Sweden Changed during the Period 1925-1958", *European Review of Economic History*, vol 7, s 191-211.
- Hagstroem, K G (1944), "Inkomstutjämningen i Sverige", *Skandinaviska Bankens Kvartalstidskrift*, april, s 35-40.
- Haig, R M (1921), *The Federal Income Tax*, Columbia University Press, New York.
- Krugman, P (2002), "For Richer", *New York Times*, 20 oktober 2002.
- Krugman, P (2006), "Left Behind Economics", *New York Times*, 14 juli 2006.
- Kuznets, S (1953), *Shares of Upper Income Groups in Income and Savings*, National Bureau of Economic Research, New York.
- Kuznets, S (1955), "Economic Growth and Economic Inequality", *American Economic Review*, vol 45, s 1-28.
- Löfqvist, R (2001), *Tax Avoidance, Dividend Signaling and Shareholder Taxation in an Open Economy*, Economic Studies 55, National-ekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Magnusson, K (2004), "Utvecklingen av de högsta inkomsterna i Sverige, 1985-2002", *TCO granskar* 13/04.
- Moriguchi, C och E Saez (2005), "The Evolution of Income Concentration in Japan, 1885-2002: Evidence from Income Tax Statistics", manuskript, University of California Berkeley, San Francisco.
- Nielsen, S B, P Schou och J K Søbygaard (2002), "Tracing International Income Tax Avoidance in Denmark", *Swedish Economic Policy Review*, vol 9, s 139-164.
- Piketty, T (2001a), *Les Hauts Revenus en France au 20ème Siècle*, Grasset, Paris.
- Piketty, T (2001b), "Income Inequality in France, 1900-98", CEPR Discussion Paper 2876.
- Piketty, T (2003), "Income Inequality in France, 1900-1998", *Journal of Political Economy*, vol 111, s 1004-1042.
- Piketty, T och E Saez (2003) "Income Inequality in the United States, 1913-1998", *Quarterly Journal of Economics*, vol 118, s 1-39.
- Piketty, T och E Saez (2006) "The Evolution of Top Incomes: A Historical and International Perspective", *American Economic Review Papers and Proceedings*, vol 96, s 200-205.
- Ricardo, D (1821), *The Principles of Political Economy and Taxation*, nyttgåva 1962, Dent, London.
- Roine, J och D Waldenström (2006a), "Top Incomes in Sweden over the Twentieth Century", manuskript, Handelshögskolan i Stockholm.

Roine, J och D Waldenström (2006b), "The Evolution of Top Incomes in an Egalitarian Society: Sweden, 1903-2004", Working Paper 625, Handelshögskolan i Stockholm.

Saez, E och M L Veall (2005), "The Evolution of High Incomes in Canada, 1920-2000", *American Economic Review*, vol 95, s 831-849.

Simons, H (1938), *Personal Income Taxation: The Definition of Income as a Problem of Fiscal Policy*, University of Chicago Press, Chicago.

Spånt, R (1979), *Den svenska inkomstfördel-*

ningens utveckling 1920-1976, bakgrundsmaterial till Långtidsutredningen 1979:4, Ds E 1979:4.

Söderberg, J (1991), "Wage Differentials in Sweden, 1725-1950", i Brenner, Y S, H Kaelble och M Thomas (red), *Income Distribution in Historical Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge.

Wolf, M (2006), "The Rich Rewards and Poor Prospects of a New Gilded Age", *Financial Times*, 26 april 2006.